

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Інститут математики, економіки і механіки

^{та}
Кафедра загальної психології та психології розвитку особистості

Д и п л о м н а р о б о т а

бакалавра

(освітньо - кваліфікаційний рівень)

на тему: **«ВПЛИВ АРТ-ТЕРАПІЇ НА РОЗВИТОК ТВОРЧОГО
ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ
(ЮНАЦЬКОГО ВІКУ)»**

**"THE INFLUENCE OF ART- THERAPY FOR DEVELOPMENT CREATIVITY
POTENTIAL PERSONALITY IN ADOLESCENCE"**

Виконала: студентка 5 курсу заочної форми навчання
напряму підготовки **6.030102 - «Психологія»**

Курілова Кристина Сергіївна

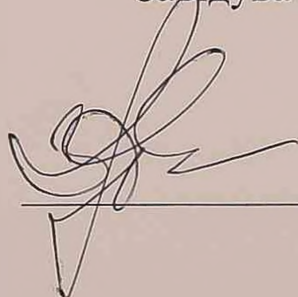
Керівник: кандидат психологічних наук, доцент кафедри
Загальної психології і психології розвитку особистості,
Крюкова Марина Анатоліївна _____

Рецензент: кандидат психологічних наук, доцент кафедри
Диференціальної і спеціальної психології Кононенко О.І.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри
№ 10 від 24.05.17 р.

Завідувач кафедри



_____ Кіреєва З.О.

Захищено на засіданні ЕК №

протокол № _____ від _____ р.

Оцінка добре / В / 85

(за національною шкалою, шкалою
ECTS, бали)

Голова ЕК

_____ Родіна Н.В.

ш/к 593 651

Одеса-2017

ЗМІСТ	Стор.
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ЖИТТЄ - ТВОРЧОСТІ ОСОБИСТОСТІ.....	7
1.1. Поняття про життєтворчість особистості та її значення для розвитку особистості у ранньому юнацькому віці.....	7
1.2. Ресурсний потенціал арт-терапії для розвитку життєтворчого потенціалу особистості у ранньому юнацькому віці.....	17
Висновки до першого розділу.....	24
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ПРОЦЕДУРА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	26
Висновки до другого розділу.....	33
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ АРТ-ТЕРАПІЇ НА РОЗВИТОК ЖИТТЄТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ РАННЬОГО ЮНАЦЬКОГО ВІКУ.....	35
3.1. Аналіз результатів респондентів на першому етапі дослідження.....	35
3.2. Розробка арт-терапевтичної програми розвитку життєтворчого потенціалу респондентів.....	47
3.3. Аналіз результатів респондентів на другому етапі дослідження	47
Висновки до третього розділу.....	59
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65
ДОДАТКИ.....	71

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний стан нашого суспільства вимагає особливої уваги до становлення та розвитку підростаючого покоління. В українських школах нового типу вже формується нова стратегія освіти, при якій сам освітній процес розглядається як процес оволодіння учнями мистецтвом свідомого і творчого здійснення свого життя. Мова йде про орієнтацію на власну життєтворчість особистості, яка розвивається в соціумі в межах певного культурно-історичного континуума. В цьому процесі діяльність особистості, спрямована на проектування, планування, програмування і творче здійснення нею свого індивідуального життя. Підсумком такого розвитку має стати розвинена індивідуальність, суб'єкт свого індивідуального життя, а об'єктом творчих діянь особистості стане її власне буття.

Питання життєтворчості знайшло відображення в багатьох соціально-психологічних концепціях Ш. Бюлер, К. Левіна, І. А. Мавп, Л.В. Сохань, Г.С. Костюка, Н.І. Соболева, С.Л. Рубінштейна, К.О. Абульханової - Славської, Д. А. Леонтьєва та ін. Отже саме поняття життєтворчості має на увазі «розширення світу, розширення життєвих відносин» або є «особистісно-орієнтованою практикою розвитку і корекції відносин зі світом» (за Д. Леонтьєвим). Воно також позначає «свідоме структурування свого життєвого шляху, реалізацію в своїй біографії якогось обраного канону, особистої легенди конкретної людини» (по Е. Бичкової), духовно-творчу установку, спосіб буття або ж рефлексію, метод самопізнання, заснований на ідеології духовних і соціальних шукань людства.

Отже, творчий підхід до формування й розвитку підростаючого покоління задає вектор індивідуальних новаторських шукань за такими

напрямами як життєтворчість, як спосіб вирішення життєвих завдань, вчинки в динаміці життєвого шляху особистості, образ її світу і регулювання нею подій індивідуального життя. Дуже актуальними ці питання, з нашої точки зору, становляться саме у ранньому юнацькому віці, оскільки саме в цьому віці відбуваються різкі, якісні зміни, які торкаються усіх боків розвитку особистості, формується її самосприйняття й самовідношення, на підставі яких у подальшому формуються особистісні відносини зі світом. Оскільки отрочтво складає перехідний етап від дитинства до зрілості, Еріксон вважає цей період вирішальним.

Динамічний характер розвитку, активне формування теоретичного, розмірковуючого мислення, з одного боку, та соціальна незрілість особистості раннього юнацького віку, її обмежений життєвий досвід – з другого, призводять до того, що збудувавши будь - яку теорію, зробивши висновки, така особистість сприймає «власну творчість» за реальність, в якій починає діяти, і яка може призвести до не завжди бажаних нею результатів.

Як показала психологічна практика українських арт-терапевтів Є.Л. Вознесенської, А.В. Старовойтова, Н.Б. Ткаченко, А.А. Бреусенко-Кузнєцова, Плетки О.Г., Є.Є. Голубєвої, С.Ю. Мельниченка, Л.В. Мови, Н.В. Артюхіної, Є.М. Морозової та ін., в корекції власної життєтворчості особистості раннього юнацького віку може допомогти саме арт-терапія, яка, в силу власної великої ресурсності, надає можливість у безпечному просторі відреагувати негативні емоції та почуття, перенавчитись взаємодії з оточуючими, проробити та випробувати програму нових ефективних дій із собою та довколишнім середовищем. Саме ці позитивно напрацьовані простори у подальшому можуть стати формою дії особистості раннього юнацького віку - засобами творчої побудови і здійснення особистістю свого життя.

Отже, враховуючи актуальність і важливість творчого розв'язання питань формування особистості у ранньому юнацькому віці, ми й обрали темою нашого дослідження «Вплив арт-терапії на розвиток життєтворчого потенціалу особистості раннього юнацького віку».

Об'єкт дослідження – життєтворчий потенціал особистості.

Предмет дослідження - вплив арт-терапії на розвиток життєтворчого потенціалу особистості раннього юнацького віку .

Мета нашого дослідження теоретичний та емпіричний аналіз впливу арт-терапевтичних заходів на розвиток життєтворчого потенціалу особистості в ранньому юнацькому віці.

Досягнення мети дослідження передбачає виконання наступних завдань:

1. Проаналізувати проблему власної життєтворчості особистості.
2. Вивчити в психологічній науці життєтворчий потенціал особистості раннього юнацького віку.
3. Визначити вплив арт-терапії на розвиток життєтворчого потенціалу особистості раннього юнацького віку.

Методи дослідження з метою вирішення поставлених дослідницьких задач в роботі використані: метод теоретичного аналізу та узагальнення наукових першоджерел за досліджуваною проблематикою, а також емпіричні методи (метод наукового спостереження, психолого-діагностичного обстеження, формуючий та констатувальний експеримент; методи статистичної обробки даних: t -критерій Стюдента, U- критерій Манна – Уїтні.

Для рішення поставлених завдань був обраний комплекс діагностуючих методик, адекватних меті, об'єкту та предмету дослідження:

1. Методика дослідження самостворення (МДС)" С.Р. Пантелєєва.

2. Методика діагностики типу емоційної реакції на вплив стимулів довколишнього середовища, В. В. Бойко.

3. Методика діагностики психологічних меж особистості Т.С. Леві.

Також були використані методи статистичної обробки даних: t - критерій Стьюдента, U - критерій Манна – Уїтні.

Структура дослідження: Робота викладена на 64 сторінках, має три розділи з підрозділами, висновки, додаток, вміщає 15 таблиць, 1 рисунок, список літератури складається з 56 джерел.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного нами дослідження впливу арт-терапії на розвиток життєтворчого потенціалу особистості раннього юнацького віку можна зробити наступні висновки щодо вирішення його основних задач, а саме:

Аналіз психологічної літератури з питань власної життєтворчості особистості свідчить про те, що:

Життєтворчість – це особлива і вища форма прояву творчої природи людини. Проектуючи своє життя, людина опановує саме мистецтво життя, що полягає в особливому вмінні його творчої побудови, заснованої на глибокому його знанні, розвиненій самосвідомості і володінні системою засобів, методів, технологій програмування, конструювання та здійснення життя як індивідуально-особистісного життєвого проекту.

Важливим компонентом життєтворчості особистості є перебудова себе, творчість себе, яка полягає в самовдосконаленні. Навчання життєтворчості повинно починатися як можна раніше, оскільки позитивно напрацьовані емоційні простори в подальшому становляться формою дії. Отже, особливу увагу слід приділити ранньому юнацькому віку, коли відбувається своєрідний перехід від дитячого до дорослого стану, від незрілості до зрілості.

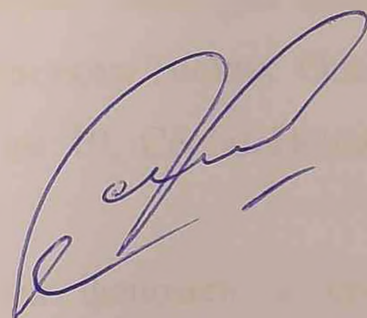
Розвиток і розквіт відчуття самості у представників раннього юнацького віку призводить до відчуття ідентичності, можливості власної життєтворчості. Відчуття "я той, ким хочу бути сам" грає вирішальну роль в розвитку нормального почуття особистості раннього юнацького віку.

Мистецтво, як потужний фактор впливу на особистість, здатне допомогти сформувати арт-терапевтичну культуру представників раннього юнацького віку, яка розуміється як культура використання ними наявних арт-

терапевтичних знань, умінь і навичок профілактики і самокорекції негативних психоемоційних станів свого організму, для зняття стресів, втоми і інших негативних станів засобами образотворчого мистецтва, що в свою чергу також може бути оціненим як власна життєтворчість..

Проведене емпіричне дослідження життєтворчого потенціалу особистості раннього юнацького віку свідчить про те, що в процесі арт-терапевтичної корекційно-розвивальної роботи відбувається вирішення актуальних особистісних завдань учасників, розширення потенціалу їх можливої життєтворчості.

Визначення впливу арт-терапії на розвиток життєтворчого потенціалу особистості раннього юнацького віку свідчить про те, що завдяки своїй ресурсності методи арт-терапії мають значний здоров'язберігаючий потенціал. Арт-терапія може підвищувати оперативність психологічних утручань і тим самим посилювати профілактичну спрямованість роботи з підростаючим поколінням, навчаючи засобам підвищення якості власного життя. Арт-терапевтична корекційна робота є ефективним засобом оптимізації психологічних меж особистості, покращення самоприйняття, покращення психоемоційних станів, усвідомлення людиною власного ресурсу, розвитку впевненості в собі, тобто активно сприяє розширенню потенціалу особистісної життєтворчості. Прийоми арт-терапії можуть бути використані як інструмент розвитку певних психологічних і особистісних якостей представників раннього юнацького віку.



СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абульханова - Славская К. А. Активность и жизненная позиция личности. М., 1988. - 341 с.
2. Алексеев В.А. Развитие самосознания на рубеже подросткового и юношеского возраста: Автореф. дисс. канд. психолог, наук. — М., 1985. — 19 с.
3. Артющіна Н.В. Арт-терапевтична психодіагностика стресостійкості підлітків в умовах соціальних змін. Вісник ОНУ. Серія: Психологія», Том 19. Випуск 1(31), Одеса, 2014, С. 19-29.
4. Артющіна Н.В., Лопатіна К.О. Корекція емоційних станів у дівчаток в молодшому шкільному віці (Арт – терапевтичний підхід). Науково – практичний журнал Південного науково центру АПН України «Наука і Освіта», № 2, Одеса, 2009, С.10-16.
5. Артющіна Н.В. Опыт развития и трансформации личности посредством творческой самореализации. Вісник Чернігівського державного педагогічного університету, Випуск № 59, Том 1, Серія; Психологічні науки, Чернігів, 2008, С. 26- 31.
6. Артющіна Н.В. Психологічні проблеми спільної творчості суб'єктів масово - комунікаційної діяльності. Науково – практичний журнал Південного науково центру АПН України «Наука і Освіта», № 8-9, Одеса, 2008, С. 11-13.
7. Артющіна Н.В. Ресурсный потенциал этнического танца для коррекции психоэмоциональных состояний девочек подростков//Вісник Одеського національного університету, Випуск 2 (32), Том 19, Серія: Психологія, Одеса 2014, С. 8-18.
8. Артющіна Н.В. Танец как психокультурный феномен и средство социальной коммуникации. Науково – практичний журнал Південного

- науково центру АПН України «Наука і Освіта», № 8-9, Одеса, 2008, С. 7-10.
9. Асмолов А.Г. Психология личности: Принципы общепсихологического анализа. — М.: Изд-во МГУ, 1990. — 367 с.
 10. Белинская Е.П. Я - концепция и ценностные ориентации старших подростков в условиях быстрых социальных изменений // Вестник МГУ. Серия 14. Психология. — 1997. — №4 — С. 25-30.
 11. Березина Т. Н. Жизненный путь человека: осознанный и неосознаваемые аспекты // Российский менталитет. Вопросы психологической теории и практики М., 1997. - 313 с.
 12. Божович Л.И. Этапы формирования личности в онтогенезе // Вопросы психологии. — 1979. — №4. — С.23-24.
 13. Бреслав Г. М. Психология эмоций. — М., 2004.- 672с.
 14. Булашевич Т.С. Через дремучий лес к душевной гармонии и к гармонии с внешним миром // Журнал практического психолога. - 1997. - №6. — С. 123-126.
 15. Вачков И.В. Групповые методы в работе школьного психолога: Учебно-методическое пособие. - М., 2002. - 325 с.
 16. Вачков И.В. Сказкотерапия. Развитие самосознания через психологическую сказку. - М.: Ось-89, 2001. - 369 с.
 17. Вознесенська О.Л., Мова Л.В. Арт-терапія в роботі практичного психолога: використання арт-технологій в освіті. — К.: Шкільний світ, 2007. — 120 с.
 18. Гинзбург М.Р. Сформированность личностной идентичности как показатель успешности социализации в старшем подростковом и юношеском возрастах // Мир психологии. — 1998. — №1 — С. 21-26.
 19. Гнездилов А.В. Авторская сказкотерапия. Дым старинного камина (сказки доктора Балуга). - СПб.: Речь, 2002. - С. 36 - 42

20. Гордон Д. Терапевтические метафоры: оказание помощи другим посредством зеркала. - СПб.: «Белый кролик», 1995. - 465 с.
21. Грабенко Т.М., Зинкевич-Евстигнеева Т.Д., Практикум по креативной терапии [Текст] / Т.М. Грабенко., Т.Д. Зинкевич-Евстигнеева - СПб.: Речь, 2003. - 400с.
22. Грановская Р.М., Крижанская Ю.С. Творчество и преодоление стереотипов. — СПб: ОМС, 1994. — 192 с.
23. Зинченко В. П. Человек развивается. М., 1994. - 304 с.
24. Карпинский К.В. Психология жизненного пути личности: Учеб. пособие / К.В. Карпинский. - Гродно: ГрГУ, 2002. - 167 с.
25. Коган Л. Н. Возможности планирования жизненного пути человека // Вопросы прогнозирования и планирования развития личности. Красноярск, 1985. - 233 с.
26. Кон И.С. В поисках себя. Личность и ее самосознание. - М.: "Политиздат", 1984 - 217с.
27. Кон И.С. В поисках себя: Личность и её самосознание.— М.: Политиздат, 1984.— 335 с.
28. Кон И.С. Психология ранней юности. - М: "Политиздат", 1984 - 316с.
29. Копытин А. И., Свистовская Е. Е. Арт-терапия детей и подростков. М.: Когито-Центр, 2014.- 197с.
30. Копытин А.И., Корт Б. Техники аналитической арт-терапии. Исцеляющие путешествия. СПб: «Речь» – 2007. -144с.
31. Леви Т. С. Психология телесности в ракурсе личностного развития // Междисциплинарные проблемы психологии телесности /Ред.-сост. В. П. Зинченко, Т. С. Леви. М., 2004. С.288–309.
32. Леви Т.С. Методика диагностики психологической границы личности // Вопросы психологии. №1. 2013.- С 35-43.

33. Леонтьев Д. А. Психология свободы: к постановке проблемы самодетерминации личности // Психологический журнал. - 2000. - Т. 21. - № 1. - 125 с.
34. Леонтьев Д.А. Жизнетворчество как практика расширения жизненного мира: материалы сообщений 1-ой Всероссийской научно-практической конференции по экзистенциальной психологии /под ред. Д.А. Леонтьева, Е.С. Мазур, А.И. Сосланда. – М.: Смысл, 2001, с. 100-109.
35. Леонтьев Д.А. Самореализация и сущностные силы человека // Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии / Под ред. Д.А. Леонтьев, В. Г. Щур. М.: Смысл, 1997. - 176 с.
36. Личность и ее жизненный мир: материалы Всероссийской научно-практической конференции с международным участием, посвященной 20-летию факультета психологии ОмГУ им. Ф. М. Достоевского (Омск, 3–4 октября 2013 г.) / под ред. Л. И. Дементий. – Омск: Изд-во Ом. гос. ун-та, 2013. – 560 с.
37. Логинова Н. А. Развитие личности и ее жизненный путь // Принцип развития в психологии. - М.: Наука, 1978. - 172 с.
38. Лоуэн А. Терапия, которая работает с телом. - СПб., 2000. – 291с.
39. Миславский Ю.А. Саморегуляция и активность личности в юношеском возрасте. — М.: Педагогика, 1991.—152 с.
40. Мудрик А.В. Современный старшеклассник: Проблемы самоопределения.— М., 1977. —64 с.
41. Никитин В. Н. Арт-терапия: Учебное пособие. – М.: Когито-Центр, 2014. –330 с.
42. Орлов Ю.М. Восхождение к индивидуальности: Кн. для учителя. — М.: Просвещение, 1991. — 287 с.

43. Пантилеев С.Р., Столин В.В. Методика исследования самоотношения.- М.: Фолиум, 1993. — 32 с.
44. Психология. Словарь / Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. — М.: Политиздат, 1990. — 494 с.
45. Сазонова Н.П. Влияние психологического образования на самочувствие личности в юношеском возрасте // Развивающаяся психология основа гуманизации образования. — М.: Российское психологическое общество, 1998. — С. 205-206.
46. Сафин В.Ф. Устойчивость самооценки и механизм её сохранения в подростковом и юношеском возрасте // Вопросы психологии. — 1982. — № 1. — С. 69-75.
47. Снегирева Т.В. Восприятие сверстников и взрослых подростками и старшеклассниками // Вопросы психологии. — 1985. — № 5. — С. 61-71.
48. Снегирева Т.В., Платон К. Н. Особенности межличностного восприятия в подростковом и раннем юношеском возрасте. Кишинев, 1988. - 347 с.
49. Сохань Л.В. Искусство житнетворчества. Предназначение. Житнетворчество. Судьба: Социологические очерки, социально-психологические эссе, интервью, глоссарий / Л. В. Сохань. — К. : Издательский Дом Дмитрия Бураго, 2010. — 576 с.
50. Стишенок И. В. Сказка в тренинге: коррекция, развитие, личностный рост. — СПб: Речь, 2006. — 144 с.
51. Толстых Н.Н. Жизненные планы подростков и юношей // Вопросы психологии. 1984 — №3.— С. 79-86.
52. Формирование личности в переходный период от подросткового к юношескому возрасту/Под ред. И.В. Дубровиной.— М.: Педагогика, 1987.— 182с.
53. Фромм Э. Человек для себя / Пер с англ. Л.А. Чернышовой. — Минск: Изд-во В.П. Ильин, 1997. — 415 с.

54. Харитонова, Л. В. Работа над жанром мюзикла с помощью элементов музыкальной сказкотерапии / Л. В. Харитонова // Вестник Московского государственного университета культуры и искусств. - 2012. - № 3. - С. 133-137.
55. Черняева, С. А. Психотерапевтические сказки и игры / С. А. Черняева ; [предисловие Т. Зинкевич-Евстигнеевой ; рисунки В. И. Черняева]. - Москва: Сфера, 2011; Санкт-Петербург: Речь, 2011. – 166 с.
56. Электронная библиотека «Куб» [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.koob.ru/art_therapy/ .